

Amb una població que s'acosta als 30 milions de persones, els indígenes de la serralada dels Andes i de Centreamèrica, amb gran presència a països com el Perú, Bolívia, l'Equador o Guatemala, han aixecat el cap. Són molts, forts i comencen a adonar-se del seu poder. Tot i que també són diversos i amb interessos de vegades diametralment oposats. L'elecció de l'aimara Evo Morales com a president de Bolívia va ser, sense cap mena de dubte, un punt d'inflexió. Des de la brutal conquesta espanyola del segle XVI mai cap indígena no havia controlat les institucions d'un país sud-americà, les quals, fins fa quatre dies, discriminaven per sistema els pobles originaris. Per això tots els ulls recauen sobre Morales i els entrebancs de tota mena —per culpa d'errors propis i dels hereuats— que pateix en el seu primer any de govern. “No ho tindrà fàcil, ja que no pot canviar l'estructura segregacionista d'un país en un sol mandat”, afirma la sociòloga argentina Fabiana del Popolo, experta en afers indígenes de la Comissió Econòmica de l'ONU per a Amèrica Llatina i el Carib (Cepal).

En dotze mesos d'una gran intensitat electoral a la regió, Evo Morales ha estat l'únic líder indígena que ha triomfat. Als altres dos països amb una forta presència de pobles originaris, l'Equador i el Perú, els equivalents al Moviment al Socialisme (MAS) bolivià han fracassat o ni tan sols han tingut res a fer. En el cas equatorià, el candidat del moviment Pachakutik, braç polític de la Confederació de Nacionalitats Indígenes (Conaie), Luis Macas, va obtenir un pírric 2,19% dels vots en la primera volta de les presidencials del 15 d'octubre passat, a causa, sobretot, de la divisió que presenta l'indigenisme local. Macas, a més, es presenta amb aires autoritaris que espanten bona part de l'electorat i que Morales, per exemple, fa temps que va abandonar. Els indígenes equatorians, tanmateix, van ser fonamentals per a l'elecció de l'esquerrà Rafael Correa.

Humala, el traïdor. Quant al Perú, tothom pensava que seguiria les passes de Bolívia amb l'exmilitar Ollanta Humala, però la seva candidatura va acabar en fiasco i va perdre a la segona volta de les presidencials davant

Els indígenes també juguen

Els pobles originaris de la zona andina han adquirit un protagonisme electoral insòlit que els ha portat a ser clau a l'hora de decidir el futur de països com Bolívia, l'Equador o el Perú. Amb tot, la divisió entre les diferents ètnies i el rebuig social han frenat l'impuls del moviment indigenista.

d'Alan García. Ara mateix, a més, Humala es troba processat per violacions dels drets humans i el seu partit, el Nacionalista Peruà, gairebé ha desaparegut del mapa. Molts parlen de la “traï-

ció” d'Humala. La sociòloga Del Popolo, prudent, no s'atreveix a fer servir aquests termes, però sí que constata que “certs líders s'aprofiten de la puixança dels moviments indígenes per

enganyar la gent i fer-ne bandera". Això no obstant, constata que, al cap i a la fi, qui té el poder no són aquest o l'altre candidat d'un partit determinat, sinó "les organitzacions indígenes", que són les que poden arrossegar els pobles originaris cap a una opció política determinada.

De fet, un dels grans problemes que té al davant el moviment és la divisió. Des que va sorgir a mitjan anys seixanta, amb intel·lectuals peruans de gran renom com ara José María Arguedas al capdavant, els pobles originaris no han anat mai de la mà. I s'ha de tenir en compte que els interessos, per exemple, dels quítxues no són els mateixos que els dels aimara, ni els maputxes xilens tenen els mateixos problemes que els argentins. Tots són hereus d'anys de discriminació, però no enfoquen la qüestió ni amb el mateix estil ni amb les mateixes eines. És cert, com apunta

l'antropòleg xilè Alvaro Bello, que "llevat d'algunes excepcions, com Bolívia, i l'Equador en alguna mesura, la major part dels països llatinoamericans i els seus sistemes democràtics són cecs davant la diferència i les demandes dels indígenes". I això que només Xile no ha reconegut a la seva Constitució el seu caire multiètnic. També tots, amb la mateixa excepció de Xile, han ratificat el Conveni 169 de l'Organització Internacional del Treball (OIT) que reconeix als indígenes el control dels seus territoris. Tot i els avenços, Bello és clar a l'hora de donar un diagnòstic sobre l'estat de les reivindicacions dels pobles originaris: "Disset anys després de l'inici del cicle de reconeixements constitucionals i la reconstrucció d'una política adreçada als pobles indígenes, aquests continuen vivint en la marginació i la discriminació perquè a la pràctica aquests reconeixements han estat més aviat simbòlics i no han apuntat a la transformació dels mecanismes i estructures que produeixen o generen discriminació."

Institucions indígenes. La profunda reforma de l'estat que demanen els antropòlegs, sociòlegs i els indígenes mateixos no s'està produint. Només a Bolívia, un altre cop, s'ha engegat un procés semblant, amb l'Assemblea Constituent que, des del passat estiu, intenta donar forma a un nou país. L'intent de Morales, però, topa amb la dura realitat. En primer lloc, té al davant les regions riques de l'est que, amb raó, es neguen a deixar que les decisions de l'Assemblea s'aprovin amb la majoria absoluta —que té el MAS— en lloc dels dos terços exigits prèviament. Alhora, ha de gestionar un país on els miners indígenes i els camperols aimares o quítxues no volen el mateix. Carlos Mamani Condori, president de la Fundació Indígena Amauta de Sucre, diu quin és el model de país que proposen: "Una Bolívia que es reflecteixi en la seva tradició, població i futur, no un garbuix d'institucions i tradicions foranes i imposades amb una forta càrrega colonial." "Els pobles indígenes són majoria i, per tant, el país ha de ser indígena en la seva institucionalitat i en l'ordenament jurídic legal", afegeix. Un model que té matisos molt diferents. Bolívia té 36 pobles i ha de bus-

car el consens per "refundar" el país. Per ara Morales té el carrer totalment revoltat, de sud a nord, d'est a oest.

Amb el ressorgiment dels moviments indígenes, alhora, s'està produint un fenomen nou: la coordinació transfronte- rera. Com en totes les zones del món colonitzades per europeus, les línies que divideixen els estats són molts cops artificials. A Sud-amèrica, potser només n'hi ha dos que són genuïnes: la del Brasil, que presenta la zona de parla portuguesa, i la del Paraguai, que delimita gairebé a la perfecció el territori guaraní, tot i que aquest poble també és present a la regions limítrofes del Brasil, l'Argentina i Bolívia. Del Popolo, per exemple, assenyala que "un grup de la mateixa nació indígena dividit entre Veneçuela i Colòmbia ha aconseguit el lliure trànsit entre la frontera" i que els maputxes de l'Argentina i Xile "parlen sense complexos de nació maputxe".

Cap a un reconeixement internacional.

Ara per ara, l'Organització de Nacions Unides estudia la Declaració sobre els Drets dels Pobles Indígenes, pendent de votació a l'Assemblea General. Aquest document dibuixa uns estàndards mínims que cal respectar, entre els quals hi ha l'aplicació d'una legislació especial per a les nacions dividides entre diferents estats. La qüestió és vella, ja que des de la dècada de 1920 s'espera damunt la taula de les organitzacions internacionals, cosa que demostra el retard a l'hora d'abordar el tema. Amb tot, la demostració de tarannà democràtic que ha donat Amèrica Llatina durant el 2006 ha ofert una oportunitat única als indígenes de sortir a la llum, de plantejar sense embuts què volen i cap a on volen anar. La progressiva democratització de les societats en què estan inserits juga al seu favor, ja que, com apunten els experts, cap polític s'atreveix a desafiar obertament uns pobles que no són pobres per naturalesa, com indica l'antropòleg Bello, sinó perquè se'ls ha empobrit. El gran repte de l'esquerra llatinoamericana al poder és aconseguir incloure els pobles originaris, tot i que el rebuig social que troben a ciutats com Buenos Aires, Santa Cruz, Ciutat de Mèxic o Lima no canviarà de la nit al matí.

Andreu Gomila

L'elecció d'Evo Morales com a president del Pòzú va significar un triomf de l'indigenisme.